

Юрків Н. Я.,

кандидат економічних наук, доцент,
заслужений економіст України,
завідувач відділу бюджетних видатків
соціальної сфери та економічного розвитку
Науково-дослідного фінансового інституту
ДННУ “Академія фінансового управління”

ФІНАНСУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ: ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Проаналізовано фінансування підприємств реального сектору економіки. Окреслено пріоритетні напрями й інституційний механізм стимулювання його економічного розвитку.

Financing of the real sector of economy enterprises' is analyzed. Priority directions and institutional mechanisms of stimulating the real sector development are outlined.

Ключові слова: реальний сектор економіки, фінансове забезпечення, інституційний механізм.

У зв'язку з погіршенням ефективності економічної діяльності підприємств, уповільненням ділової активності в реальному секторі економіки України постає потреба в удосконаленні економіко-правового середовища господарювання з метою досягнення належного рівня безпеки суб'єктів основних видів економічної діяльності та нівелювання фінансово-економічних ризиків. Особливо важливим є зміцнення фінансової безпеки економічних суб'єктів реального сектору, що сприяє підвищенню фінансової стійкості підприємств, формуванню ними резервних і страхових фондів, розвитку фінансово-кредитного сектору. Належний рівень фінансового забезпечення стратегічних підприємств відіграє помітну роль у системі безпеки національної економіки: завдяки йому можливе реальне економічне зростання, зміцнення фінансового потенціалу, наповнення бюджетів, розвиток фінансових відносин на різних рівнях системної ієрархії управління, підтримання нормальної життєдіяльності суспільства.

Концептуальні засади вдосконалення механізмів фінансового забезпечення діяльності підприємств у контексті безпеки держави знайшли відображення в працях О. Барановського, О. Власюка, Н. Дацій, М. Мельник¹ та ін.

Зокрема, О. Барановський, досліджуючи багаторівневу систему фінансів, відображає її через сукупність критеріїв, які вказують на збалансованість

¹ *Барановський О. І.* Фінансова безпека : монографія / О. І. Барановський ; Ін-т екон. прогнозування. — К. : Фенікс, 1999. — 338 с.; *Власюк О. С.* Економічна безпека України в умовах ринкових трансформацій та антикризового регулювання / О. С. Власюк. — К. : ДННУ “Академія фін. управління”, 2011. — 474 с.; *Дацій Н. В.* Державна інвестиційна політика на національному та галузевому рівнях: теорія, методологія, практика : монографія / Н. В. Дацій. — Донецьк : Юго-Восток, 2010. — С. 319—364; *Мельник М. І.* Інвестиційний клімат регіону: теоретичні та прикладні засади дослідження : монографія / М. І. Мельник. — Л. : ІРД НАН України, 2005. — С. 172—236.

фінансів; достатню ліквідність активів; рівень захищеності фінансових інтересів; стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової, розрахункової, інвестиційної, митно-тарифної й фондової систем, а також системи ціноутворення, котра характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю забезпечити фінансову стійкість, ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання².

У працях Н. Дацій та М. Мельник³ обґрунтовуються заходи державної, у т. ч. регіональної, політики з поліпшення фінансового, зокрема інвестиційного, забезпечення розвитку підприємств основних видів економічної діяльності. В окремих наукових дослідженнях відображено взаємозв'язок фінансування розвитку підприємств реального сектору економіки та забезпечення фінансової безпеки держави, а також визначено перелік методів і засобів державної політики, спрямованої на збільшення фінансових можливостей на галузевому рівні.

Проте внаслідок ускладнення фінансових відносин під впливом світової фінансово-економічної кризи постає потреба в розробці й застосуванні дієвих заходів для поліпшення фінансового забезпечення підприємств реального сектору, зокрема силами фінансово-кредитного сектору⁴.

Метою статті є аналіз сучасного механізму фінансового забезпечення розвитку підприємств реального сектору економіки за рахунок інституцій фінансово-кредитного сектору та визначення шляхів удосконалення державної політики в цьому напрямі.

Сучасний період соціально-економічного розвитку України характеризується істотним зменшенням можливостей фінансування розвитку підприємств за рахунок власних коштів суб'єктів господарювання, що зумовлене рядом чинників. *По-перше*, обмеженістю власного капіталу, прибутку, який залишається в розпорядженні підприємств. Так, за підсумками господарювання у 2011 р. фінансовий результат підприємств України від звичайної діяльності до оподаткування становив у промисловості 64,6 млрд грн, а в сільському господарстві — 14,7 млрд грн. Відповідно, частка підприємств, котрі зазнали збитків, у їхній загальній кількості дорівнювала в промисловості 40,8 %, у сільському господарстві — 14,9 %⁵.

Свідченням обмеженості власних ресурсів суб'єктів господарювання, що могли б спрямовуватися на розвиток, є також низька рентабельність фінансово-господарської діяльності підприємств. Рентабельність операційної діяльності підприємств за видами економічної діяльності у 2011 р. становила 5,8 % (дані наведено без урахування результатів діяльності банків і бюджетних установ та зміни підприємствами основного виду економічної діяльності

² Барановський О. І. Знач. праця. — С. 9.

³ Дацій Н. В. Знач. праця; Мельник М. І. Знач. праця.

⁴ Власюк О. С. Знач. праця.

⁵ Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

у 2011 р.), у т. ч. промисловості — 4,8 %, сільського господарства, мисливства, лісового господарства — 23,2 %⁶.

Найзбитковішою у 2011 р. була операційна діяльність промислових підприємств таких галузей, як добувна, виробництво неметалевої промислової продукції, металургійне виробництво й виготовлення готових металевих виробів, оброблення деревини та виготовлення виробів із деревини, крім меблів. Очевидно, що за низької ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства реального сектору економіки навряд чи спроможні не лише забезпечити розширене відтворення, а й зберегти конкурентні позиції на ринку.

Обмеженими є можливості фінансування діяльності підприємств за рахунок амортизаційних відрахувань, оскільки для більшої частини основних засобів підприємств, що були придбані до 1 січня 2004 р., застосовуються нижчі норми амортизації, до того ж інститут амортизації часто використовується суб'єктами господарювання тільки для нарахування, а не реального фінансування витрат на оновлення основних засобів. І це при тому, що рівень їх зношеності в сільському господарстві становить 41,1 %; у промисловості — 53,3 %; у будівельній галузі — 41,8 %; у сфері транспорту та зв'язку — 51,4 %, а середньорічні коефіцієнти їх оновлення — лише 5–6, 3–4, 7–9 та 1–2 % відповідно⁷.

По-друге, істотне зменшення можливостей фінансування розвитку підприємств за рахунок власного капіталу зумовлене їх недостатньою фінансовою стійкістю й ліквідністю. Отже, таке фінансування призведе до подальшого погіршення фінансового стану, зниження інвестиційної привабливості та спроможності залучення фінансових ресурсів комерційних фінансово-кредитних інституцій. Так, станом на 01.07.2011 середній умовний коефіцієнт автономії (фінансової незалежності) в сільському господарстві становив 0,41, у промисловості — 0,3, тоді як, на думку експертів, оптимальне значення цього коефіцієнта для банківського кредитування має перевищувати 0,5.

Потрібно також зазначити, що внаслідок недостатнього фінансування розвитку підприємств реального сектору за рахунок власних коштів зменшуються обсяги інвестицій у основний капітал, видатків на модернізацію техніко-технологічної бази підприємств, підвищення ефективності господарювання й інноваційної активності — головного чинника конкурентоспроможності підприємств та їхньої продукції. Частка промислових підприємств, що впроваджують інновації, скоротилася у 2011 р. порівняно з 2010 р. на 0,6 в. п., а кількість найменувань основної для виробництва інноваційної продукції — на 23 %; частка підприємств, котрі впроваджують нові технологічні процеси, у 2011 р. становила менше ніж 2 %; частка реалізованої

⁶ Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

⁷ Там само.

інноваційної продукції в обсязі промислової знизилася на 1,9 в. п. та дорівнювала лише 1,6 %⁸.

По-третє, зменшення можливостей фінансування підприємств за рахунок власного капіталу спричинене їх значною кредиторською заборгованістю. Так, на 1 липня 2011 р. частка кредиторської заборгованості в загальній сумі активів підприємств сільського господарства дорівнювала 18,0 %, промисловості — 38,0 %, будівництва — 34,2 %, транспорту та зв'язку — 42,2 %⁹.

По-четверте, високою регіональною концентрацією ринків збуту продукції підприємств основних видів економічної діяльності, що істотно обмежує можливості подальшого збільшення обсягів господарської діяльності, а отже, унеможливує підвищення фінансової спроможності.

Недосконалою залишається в Україні й практика фінансування підприємств реального сектору економіки комерційними фінансово-кредитними інституціями (банками, інвестиційними, лізинговими і трастовими компаніями, фондами), а саме:

1. Спостерігається погіршення доступу підприємств до зовнішніх джерел фінансування. Головним джерелом фінансування інвестицій у основний капітал підприємств промисловості й сільського господарства залишаються власні кошти, за рахунок яких освоюється понад 60 % капіталовкладень. Частка кредитів банків та інших позик у загальних обсягах інвестицій становить лише близько 15 %.

Обсяг інвестицій у основний капітал за 2011 р. становить 238,175 млрд грн, при цьому частка інвестицій у розвиток підприємств промисловості в їх загальному обсязі дорівнює 36,2 %, а сільського господарства, мисливства та лісового господарства — тільки 7,7 %. У восьми областях частка інвестицій у основний капітал підприємств сільського господарства перевищує середнє значення по Україні та лише в трьох дорівнює більше ніж 25 % (у Херсонській, Кіровоградській і Черкаській областях — 32,6, 31,4 і 27,5 % відповідно)¹⁰. Порівняно з 2010 р. обсяг інвестицій у основний капітал збільшився на 22,4 % — завдяки підготовці до Євро-2012. Діяльність інвестиційних компаній не зорієнтована на пріоритетне фінансування розвитку підприємств реального сектору національного господарства. Лише в 12-ти регіонах розмір інвестицій у основний капітал підприємств промисловості є більшим, ніж у середньому по країні.

2. Недосконалим у контексті належного фінансування розвитку підприємств основних видів економічної діяльності залишається механізм комерційного банківського кредитування, що проявляється в малих обсягах наданих кредитів та наявності прострочених банківських кредитів; високих процентних ставках за кредитами, уповільненні темпів зростання обсягів кредитування

⁸ Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

⁹ Там само.

¹⁰ Там само.

підприємств, не досить раціональній строковій і валютній структурах кредитів. Так, за повідомленням Національного банку України, середня процентна ставка за користування кредитами для суб'єктів господарювання за даними статистичної звітності вітчизняних банків (без урахування овердрафту) за 2011 р. становила 23,5 %, у т. ч. до одного року — 22,9 %; від одного до п'яти років — 26,1 %; понад п'ять років — 17,7 % у гривні та відповідно 11,9, 12,6, 13,8, 10,1 % в іноземній валюті¹¹.

Загальний обсяг кредитів, наданих підприємствам реального сектору економіки (стаття “кредитування нефінансових корпорацій”), у грудні 2011 р. становив 575,545 млрд грн, зокрема: кредити на поточну діяльність — 484,243 млрд грн, на придбання, будівництво й реконструкцію нерухомості — 10,318 млрд грн, інші кредити на інвестиційну діяльність — 80,985 млрд грн. При цьому частка отриманих кредитів на інвестиційну діяльність дорівнювала лише 14,1 %.

У сільському господарстві найбільшими суми наданих кредитів були в п'яти регіонах України, зокрема в Київській області та м. Києві (17,021 млрд грн), Дніпропетровській (4,589 млрд грн), Хмельницькій (1,561 млрд грн), Миколаївській (1,390 млрд грн), Харківській (1,172 млрд грн) областях, що в сукупності становить понад 76 % загального обсягу наданих по Україні кредитів за відповідною економічною діяльністю; при цьому суми кредитів іншим регіонам не перевищували 1 млн грн. Загалом у промисловості сума наданих кредитів у чотирьох регіонах перевищила середній показник по Україні — в Київській області та м. Києві (245,791 млрд грн), Донецькій (33,409 млрд грн) і Дніпропетровській (31,309 млрд грн) областях.

Станом на 1 грудня 2011 р. сума прострочених кредитів у середньому по регіонах України дорівнювала 2,255 млрд грн, у т. ч. у сільському господарстві — 105,0 млн грн; у добувній промисловості — 31,7 млн грн, переробній — 599,4 млн грн, у виробництві й розподіленні електроенергії, газу та води — 11,7 млн грн.

У чотирьох регіонах (Київській області та м. Києві, Дніпропетровській і Одеській областях) обсяг прострочених кредитів перевищує середній показник по сільському господарству та в сумі становить 69 % загальної суми прострочених кредитів; загалом по промисловості сума прострочених кредитів у шести регіонах перевищила 500 млн грн, а у п'ятьох із них (Київській області та м. Києві, Дніпропетровській, Чернівецькій, Донецькій областях) — середній показник по Україні¹².

Переважає більшість кредитів, що надаються вітчизняними банківськими установами підприємствам, є короткостроковими (41,9 % у промисловості та

¹¹ За даними Національного банку України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=57898.

¹² Там само.

39,2 % у сільському господарстві). Таким чином, кошти банків спрямовуються здебільшого на поповнення оборотних коштів підприємств, а не на інвестиції в перспективний розвиток: частка кредитів терміном понад п'ять років становить лише 13,9 % у промисловості та 6,9 % у сільському господарстві. Кредитні програми банків із іноземними інвестиціями підтримують здебільшого імпортні операції замість того, щоб надавати фінансове сприяння вітчизняному виробнику. Фінансування інвестиційно-інноваційних заходів здійснюється за рахунок довгострокових кредитів, частка яких у структурі кредитування залишається низькою, хоча за останніх три роки динамічно зростає (таблиця).

Таблиця. Кредити, надані підприємствам промислового сектору України, за термінами погашення

Рік	Термін погашення	Добувна промисловість		Переробна промисловість		Виробництво й розподілення електроенергії, газу та води	
		млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
2009	Усього	9 607	100	104 951	100	9 273	100
	У т. ч. до одного року	6 278	65,3	39 585	37,7	5 949	64,1
	від одного до п'яти років	2 599	27,0	48 933	46,6	3 133	33,8
	понад п'ять років	730	7,6	16 433	15,6	191	2,0
2010	Усього	12 883	100	121 526	100	12 702	100
	У т. ч. до одного року	8 422	65,3	45 598	37,5	9 632	75,8
	від одного до п'яти років	3 591	27,8	56 996	46,9	2 780	21,9
	понад п'ять років	870	6,7	18 932	15,5	291	2,3
2011	Усього	13 286	100	125 092	100	20 963	100
	У т. ч. до одного року	9 269	69,7	44 231	35,4	10 667	50,9
	від одного до п'яти років	2 306	17,3	61 142	48,8	5 315	25,3
	понад п'ять років	1 712	12,8	19 719	15,7	4 981	23,7

Джерело: складено за даними Бюлетеня Національного банку України за 2009—2011 рр. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category/>

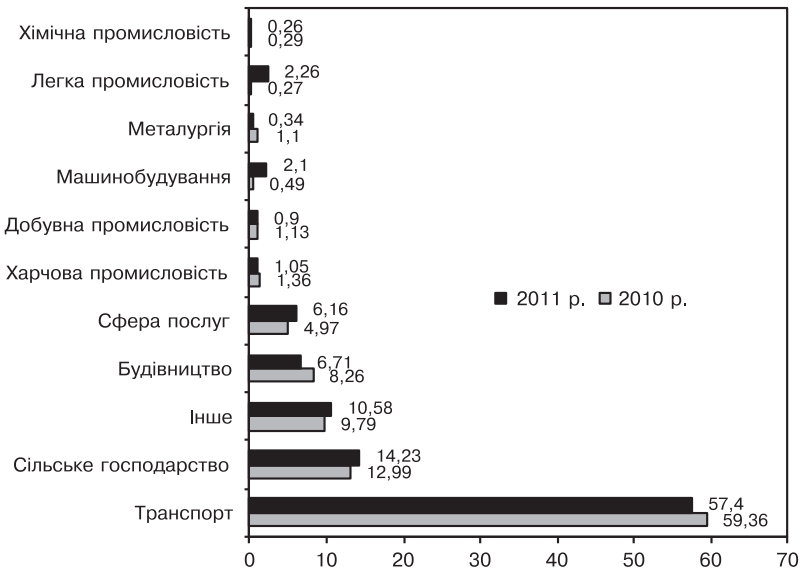
Частка кредитів, наданих підприємствам промисловості у національній валюті, становить лише 48,9 % (а терміном понад п'ять років — 4,9 %); сільського господарства — 68,5 % (2,5 %), отже, значна частка підприємств, що отримують кредити, залежить від коливань курсу іноземної валюти та зазнає додаткових фінансових витрат, пов'язаних із валютообмінними операціями¹³.

3. Не повною мірою застосовуються альтернативні механізми фінансування розвитку підприємств реального сектору економіки. Зокрема, не набули поширення лізингові, фондові компанії, фінансові інститути спільного інвестування.

Протягом 2011 р. кількість укладених договорів фінансового лізингу збільшилася порівняно з 2010 р. на 18 %, утім, частка таких угод у промисловості

¹³ Додаток до Статистичного бюлетеня Національного банку України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=57898.

залишається незначною. Серед договорів фінансового лізингу у 2011 р., як і раніше, переважали угоди у сфері транспорту (57,40 %), сільського господарства (14,23 %), будівництва (6,71 %) та послуг (6,16 %) (рис. 1).

Джерело: Підсумки діяльності лізингодавців за 2011 р. / Українське об'єднання лізингодавців [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.leasing.org.ua/files/documents/3q_2011_ukr.pdf.

Рис. 1. Вартісний розподіл договорів фінансового лізингу за галузями протягом 2010—2011 рр., %

Найбільшим попитом серед предметів лізингу користувався транспорт (52,40 %), а також сільськогосподарська (14,54 %) й комп'ютерна (5,87 %) техніка. Основними джерелами фінансування лізингових операцій у 2011 р. були позикові кошти, у т. ч. банківські кредити (80,82 %), при цьому їхня частка збільшилася на 8,15 % порівняно з минулим роком, відповідно, частка власних коштів лізингових компаній зменшилася проти 2010 р. на 8,29 % і становить 18,93 % (рис. 2).

У звітному періоді спостерігається збільшення на 2,58 % порівняно з 2010 р. частки короткострокових (до двох років) договорів; зменшення на 0,66 % частки договорів терміном від двох до п'яти років; збільшення на 3,0 % частки договорів терміном від п'яти до десяти років та зменшення довгострокових (понад 10 років) на 4,0 %¹⁴.

Для ефективнішого використання коштів, передбачених у державному бюджеті на фінансову підтримку суб'єктів господарювання агропромислового

¹⁴ Підсумки діяльності лізингодавців за 2011 р. / Українське об'єднання лізингодавців [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.leasing.org.ua/files/documents/3q_2011_ukr.pdf.

Джерело: Підсумки діяльності лізингодавців за 2011 р. / Українське об'єднання лізингодавців [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.leasing.org.ua/files/documents/3q_2011_ukr.pdf.

Рис. 2. Структура джерел фінансування лізингових операцій у 2010 і 2011 рр., %

комплексу через механізм здешевлення кредитів та компенсації лізингових платежів, готуються зміни до Порядку використання у 2010 році коштів Стабілізаційного фонду для здійснення фінансової підтримки підприємств агропромислового комплексу через механізм здешевлення кредитів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 11.08.2010 № 794¹⁵. Ці зміни нададуть сільгоспвиробнику можливість придбавати племінну худобу та основні засоби сільськогосподарського призначення вітчизняного й іноземного виробництва, аналоги яких не виробляються в Україні, обладнання для переробки сільськогосподарських відходів і сировини, відходів заготівлі деревини лісу, в т. ч. у біопаливо та інші альтернативні види енергії, згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України, на умовах фінансового лізингу.

4. Ефективність діяльності мережі фондів фінансово-кредитної підтримки підприємств промисловості й сільського господарства в різних регіонах України є неоднаковою. Наприклад, у Львівській області зареєстровано 15 фондів підтримки підприємництва (у складі місцевих бюджетів), проте фактично вони ще не проводили жодної діяльності, а створений у 2006 р. Регіональний фонд підтримки підприємництва у Львівській області, розпочавши свою діяльність, не отримав коштів ні з регіонального, ні з місцевих бюджетів (навіть задекларованих як внесок у статутний капітал організації). У регіоні функціонує 4 бізнес-інкубатори, 12 лізингових центрів, 39 кредитних

¹⁵ Про затвердження Порядку використання у 2010 році коштів Стабілізаційного фонду для здійснення фінансової підтримки підприємств агропромислового комплексу через механізм здешевлення кредитів : постанова Кабінету Міністрів України від 11.08.2010 № 794 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/794-2010-%D0%BF>.

спілок та установ взаємного кредитування, проте інформація про діяльність більшості з них відсутня¹⁶.

Зважаючи на теперішній стан фінансового забезпечення функціонування й розвитку підприємств реального сектору національної економіки, існує об'єктивна потреба в удосконаленні державної політики щодо збільшення можливостей фінансування розвитку підприємств за рахунок фінансових ресурсів інституцій фінансово-кредитного сектору шляхом:

- поліпшення структури кредитів, що надаються комерційними банками підприємствам, через запровадження пільгових умов для комерційних банків, які кредитують інноваційно-інвестиційні проекти підприємств реального сектору економіки;

- підвищення доступності фінансових ресурсів для підприємств регіону завдяки використанню альтернативних схем фінансування (лізингу, факторингу й форфейтингу). Для цього потрібно вдосконалити законодавство, що регулює лізингові й факторингові операції, передусім для того, щоб стимулювати банки вкладати кошти в статутні фонди лізингових і факторингових компаній шляхом звільнення від оподаткування частини прибутку, котра спрямовується на придбання акцій цих компаній; створення системи пільгового довгострокового рефінансування Національним банком України банківських установ, які активно займаються довгостроковими лізинговими операціями;

- підвищення інвестиційної привабливості територій регіону через розробку регіональних стратегій залучення інвестицій у межах програм соціально-економічного розвитку. При цьому важливе місце має відводитись активізації діяльності регіональної й місцевої влади в напрямі розробки інвестиційних карт, удосконалення інституційного середовища акумулювання інвестицій і координації процесів розвитку підприємств промисловості разом зі створенням інвестиційних та індустріальних парків;

- активізації інвестиційної діяльності шляхом спрямування ресурсів держави на пріоритетні напрями розвитку економіки з метою створення нових робочих місць і піднесення регіонів.

Кабінет Міністрів України підготував законопроект “Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць”, метою якого є запровадження сприятливих умов для залучення інвестицій у пріоритетні галузі економіки України для створення нових робочих місць, розвитку інфраструктури депресивних територій, збільшення виробництва конкурентоспроможної вітчизняної продукції, стимулювання активної регіональної інвестиційної політики та підвищення інвестиційної привабливості України. Автором було надано пропозиції щодо визначення критеріїв інвестиційних проектів у пріоритетних галузях економіки. Такий проект повинен, по-перше, передбачати розмір середньої заробітної

¹⁶ Підсумки діяльності лізингодавців за 2011 р. / Українське об'єднання лізингодавців [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.leasing.org.ua/files/documents/3q_2011_ukr.pdf.

плати працівників щонайменше у 2,5 раза більший за розмір мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного року; по-друге, відповідати вимогам за загальною кошторисною вартістю залежно від розміру суб'єкта підприємництва (великий, середній, малий); по-третє, передбачати відповідну кількість створених нових робочих місць для працівників, що безпосередньо задіяні на виробництві.

Забезпечення стабілізації банківської системи залишається актуальним завданням. На першому етапі пріоритетом має стати врегулювання ризиків, пов'язаних із наростанням неплатоспроможності боржників, а отже й частки проблемних кредитів. Очікуються такі результати: відновлення довіри вкладників до банківської системи та розблокування банківського кредитування; впровадження системи заходів щодо реструктуризації проблемної заборгованості підприємств реального сектору економіки, котра має передбачати обов'язкову компенсацію втрат комерційних банків через дотування боржників або започаткування практики субсидіювання процентних ставок за кредитами, що надаються на закупівлю продукції внутрішньорегіонального виробництва.

Оскільки результати дослідження сучасного механізму фінансового забезпечення розвитку підприємств реального сектору економіки за рахунок інституцій фінансово-кредитного сектору вказують на необхідність визначення шляхів удосконалення державної політики в цьому напрямі, було запропоновано низку заходів щодо поліпшення інституційних, правових і організаційних засад функціонування прозорої системи державної допомоги, забезпечення розширення фінансових можливостей підприємств реального сектору національного господарства, які доцільно відобразити в проєкті Закону України "Про державну допомогу суб'єктам господарювання".